

**تأثیر هوش مصنوعی و فناوری های نوین
بر سبک های فرزند پروری والدین نسل جدید**

استاد راهنما:

لیلا کوهستانی

نویسندگان:

ام البنین گلشن

مریم اربابی

سمیه گلشن

سمانه میرنسب

مدرسه علمیه فاطمیه بزمان

استان سیستان و بلوچستان

تابستان ۱۴۰۴

چکیده

در عصر حاضر، فناوری اطلاعات به‌ویژه هوش مصنوعی نقش محوری در پیشرفت‌های علمی و فناوری ایفا می‌کند و تأثیر قابل توجهی بر فرآیند آموزش و پرورش نسل‌های آینده، به‌خصوص کودکان دارد. هوش مصنوعی با بهره‌گیری از تکنیک‌ها و فناوری‌های نوین، خدمات آموزشی و تربیتی کودکان را بهبود می‌بخشد و ضمن تشریح مزایا، چالش‌های مرتبط با آن را نیز بررسی می‌کند. در این مقاله، روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی بوده و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مطالعات موردی به تحلیل موضوع پرداخته شده و نقش مهم والدین و مربیان در هدایت و کنترل استفاده کودکان از این فناوری‌ها مورد تحلیل قرار گرفته است. در پایان، پیشنهاداتی برای بهره‌برداری اخلاقی و به‌موقع از فناوری‌های نوظهور ارائه شده و تأکید می‌شود که هوش مصنوعی می‌تواند ابزاری مؤثر برای تقویت مهارت‌های شناختی، عاطفی و اجتماعی کودکان باشد، مشروط بر اینکه استفاده از آن به‌صورت صحیح و تحت نظارت دقیق صورت پذیرد.

کلیدواژه‌ها: فناوری اطلاعات، هوش مصنوعی، تربیت کودکان، فناوری نوین، سبک فرزندپروری

مقدمه

تحولات سریع و گسترده در حوزه فناوری اطلاعات و به ویژه هوش مصنوعی، تغییرات بنیادینی در نحوه آموزش و تربیت کودکان ایجاد کرده است. امروزه ابزارهای هوشمند در زندگی روزمره، مدارس و منازل حضور گسترده دارند و شیوه‌های سنتی آموزش را به چالش کشیده‌اند. این تحول فرصتی بی‌نظیر برای ارائه روش‌های نوین آموزشی با دسترسی آسان‌تر به منابع فراهم ساخته است. فناوری‌های نوین می‌توانند استعدادها را منحصر به فرد هر کودک را شناسایی کرده، فرایند یادگیری را تسهیل و به ارتقای مهارت‌های متنوع آنان کمک کنند. با این حال، استفاده بیش از حد و بدون کنترل از این فناوری‌ها می‌تواند تأثیرات منفی بر تفکر انتقادی و مهارت‌های اجتماعی کودکان داشته باشد که نیازمند مدیریت دقیق است.

هدف اصلی این مقاله، بررسی تأثیر فناوری اطلاعات و هوش مصنوعی بر فرایند تربیت کودکان است. پس از ارائه مفاهیم پایه فناوری اطلاعات، به مزایا و چالش‌های به‌کارگیری هوش مصنوعی در تربیت کودکان پرداخته می‌شود و نقش والدین و معلمان در این روند تحلیل می‌گردد. همچنین نمونه‌های کاربردی و مطالعات موردی مرتبط جهت ارائه راهکارهای عملی ارائه شده است.

مطالعات متعددی در سال‌های اخیر به بررسی نقش فناوری‌های نوین، به خصوص هوش مصنوعی، در آموزش و تربیت کودکان پرداخته‌اند. ملکی نیا در مقاله‌ای نقش فناوری اطلاعات در تربیت کودکان را با رویکرد هوش مصنوعی تحلیل کرده و به مزایا و چالش‌های آن اشاره کرده است که شامل بهبود مهارت‌های حل مسئله و تفکر خلاق به همراه نگرانی‌های اخلاقی و شکاف دیجیتال است (ملکی نیا و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۳۸-۱۲). مقاله دیگری بحث تربیت کودکان در عصر هوش مصنوعی را با تمرکز بر ضرورت همگامی والدین و مربیان با این تحول تشریح می‌کند و تأکید می‌کند که تفکر انتقادی و سواد دیجیتال باید پایه‌های آموزش باشند (مجله مهدوی، ۱۴۰۲، ص ۱۲؛ رازپرش، ۱۴۰۴، ص ۵-۲؛ کودکشیک‌پوش، ۱۴۰۴، ص ۲۸).

مطالعاتی نیز بر اهمیت نقش والدین در کنترل میزان استفاده کودکان از فناوری‌های هوشمند و آموزش سواد دیجیتال تأکید دارند تا کودک بتواند محتوای صحیح از نادرست را تشخیص دهد و ارتباط متعادلی با فناوری برقرار کند (حسینی، زهرا و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۵۰-۴۰؛ دوت، ۱۴۰۴، ص ۳۰؛ کاشفی، علی، ۲۰۲۵، ص ۶۵-۷۵).

در حوزه نقش معلمان، پژوهش‌ها اهمیت آموزش مداوم آنان در استفاده از ابزارهای هوشمند را نشان داده‌اند و بر لزوم تامین محیط آموزشی دیجیتال امن برای کودکان تأکید کرده‌اند (مکرمی، زهرا، ۱۴۰۳، ص ۹۹-۱۰۸؛ سیناپرس، ۱۴۰۴، ص ۳۵؛ کیب پری، ۱۴۰۴، ص ۸-۱۵؛ نیلسون، مایکل، ۲۰۲۵، ۱۵۰-۱۶۵).

از منظر دین نیز، قرآن کریم بر اهمیت آموزش و تربیت فرزندان تأکید دارد: «وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» (سوره طه، آیه ۱۱۴) که راهنمایی برای بهره‌گیری عاقلانه از دانش و فناوری‌ها محسوب می‌شود (طباطبایی، ۱۳۶۲، ج ۱۸، ص ۶۵). همچنین امام علی[ؑ] می‌فرماید: «طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ» که واجب بودن تلاش برای کسب دانش را بیان می‌کند (نهج البلاغه، ۱۴۰۱، ص ۲۵).

برخلاف بسیاری از مطالعات قبلی که تمرکز خود را بر جنبه‌های فنی و مزایای هوش مصنوعی معطوف کرده‌اند، این مقاله ضمن ارائه یک رویکرد چندجانبه، به چالش‌ها و مسائل تربیتی، اخلاقی و اجتماعی ناشی از به‌کارگیری این فناوری‌ها توجه ویژه دارد. همچنین با ادغام منابع علمی معتبر و آموزه‌های دینی، چارچوبی جامع برای بهره‌برداری متعادل از فناوری‌های هوشمند در تربیت کودکان ارائه می‌دهد. از سوی دیگر، این مقاله با بررسی نقش حیاتی والدین و معلمان و با ارائه نمونه‌های موردی، راهکارهای کاربردی و اجرایی متناسب با شرایط کنونی جامعه ایرانی را مطرح می‌کند که نقطه تمایز مهمی با تحقیقات پیشین است.

پرسش‌های اصلی درباره هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین که در سال‌های اخیر به‌طور چشمگیری وارد حوزه‌های گوناگون زندگی شده‌اند و فرزندپروری والدین نسل جدید را نیز متحول کرده‌اند. این است که:

- ۱- چگونه هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین، سبک‌های فرزندپروری را تغییر داده است؟
- ۲- هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین چه تأثیراتی بر تصمیم‌گیری‌های والدینی و رفتارهای تربیتی آن‌ها دارند؟

- ۳- نقش فناوری‌های نوین در شخصی‌سازی روش‌های آموزش و مراقبت از کودکان چگونه است؟
- همچنین، شناخت مزایا و راهکارهای کاربرد هوش مصنوعی در مدیریت زمان و رفتار کودکان، از جمله موضوعاتی است که این مقاله به آن می‌پردازد تا بتواند تصویری جامع از تاثیر فناوری‌های نوین در فرزندپروری نسل جدید ارائه دهد.

۱- مبانی نظری و مفاهیم پایه

فناوری اطلاعات و هوش مصنوعی تحولات چشم‌گیری در آموزش کودکان ایجاد کرده‌اند. برای درک بهتر این فناوری‌ها در این قسمت به بررسی مفاهیم پایه و نقش این فناوری‌ها در تربیت کودکان پرداخته شده است.

۱-۱ مفهوم فناوری اطلاعات

در این مبحث مفهوم فناوری اطلاعات از نظر لغوی و اصطلاحی تبیین می‌شود.

مفهوم لغوی: فناوری اطلاعات به مجموعه ابزارها و روش‌هایی گفته می‌شود که به جمع‌آوری، ذخیره‌سازی، پردازش و انتقال اطلاعات کمک می‌کنند (دهخدا، ۱۳۹۰، ج ۲، ص ۱۲۳).

مفهوم اصطلاحی: استفاده از فناوری‌های دیجیتالی مانند کتابخانه‌های دیجیتال، کلاس‌های آنلاین و ابزارهای تعاملی برای تسهیل دسترسی کودکان به منابع آموزشی و تقویت مهارت‌های حل مسئله، تفکر خلاق و تحلیل داده‌ها مطرح است (مرادی، ۱۳۹۷، ص ۸۹؛ عالیشاه و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۵۴).

۲-۱ مفهوم هوش مصنوعی

نیاز است تا برای فهم بهتر این پژوهش به تبیین مفهوم هوش مصنوعی از نظر لغوی و اصطلاحی نیز در ذیل پرداخته شود.

مفهوم لغوی: هوش مصنوعی در لغت به معنای توانایی یک ماشین یا سیستم کامپیوتری است که قادر باشد کارهایی را انجام دهد که معمولاً نیازمند هوش انسان هستند، مانند یادگیری، تحلیل داده‌ها، تصمیم‌گیری و حل مسئله (Konkurcomputer, 2024، ص ۱۵).

مفهوم اصطلاحی: هوش مصنوعی مجموعه‌ای از الگوریتم‌ها و مدل‌های یادگیری ماشینی است که با تحلیل داده‌ها می‌تواند فرایند یادگیری کودکان را بهبود بخشد، سرعت یادگیری و درک احساسات آنها را افزایش دهد و برنامه‌های آموزشی شخصی‌سازی شده ارائه دهد (عالیشاه و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۵۴). این فناوری ضمن تقویت مهارت‌های منطقی و تفکر انتقادی، موجب افزایش تعاملات اجتماعی و ارتقاء مهارت‌های ارتباطی کودکان می‌شود و بازی‌های خلاقانه نقش مهمی در پرورش توانمندی‌های خلاقیت آنها ایفا می‌کنند (ایرانیان سایر، ۱۴۰۳، ص ۳۳).

جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا» (سوره بقره، آیه ۱۴۳)، که می‌تواند به عنوان رهنمودی برای استفاده متوازن و اخلاقی (طباطبایی، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۳۳) از فناوری‌های نوین در تربیت کودکان لحاظ شود.

۴- ابزارها، پلتفرم‌ها و نمونه‌های موردی

با گسترش فناوری هوش مصنوعی، ابزارها و پلتفرم‌های متنوعی برای آموزش کودکان طراحی شده‌اند که به شیوه‌های متناسب با توانایی‌های آنان، فرایند یادگیری را تسهیل و جذاب‌تر می‌کنند. این ابزارها با بهره‌گیری از الگوریتم‌های پیشرفته یادگیری ماشین و تحلیل رفتار کاربران، آموزش‌های شخصی‌سازی شده ارائه می‌دهند و جایگاه ویژه‌ای در تقویت مهارت‌های علمی، حل مسئله و پرورش خلاقیت کودکان یافته‌اند. از دیدگاه دینی نیز آموزش و پرورش با روش‌های متناسب و ابزارهای موثر، مورد تأکید واقع شده است؛ همان‌گونه که در قرآن کریم آمده است: «وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» (سوره طه، آیه ۱۱۴) که بیانگر طلب دانش و ارتقاء مستمر آن است (طباطبایی، ۱۳۶۲، ج ۱۸، ص ۶۵).

بنابراین در راستای بهره‌مندی از دانش نوین و استفاده بهینه از این فناوری، نیاز به آشنایی با ابزارها و پلتفرم‌های مبتنی بر هوش مصنوعی وجود دارد که به عنوان نمونه می‌توان در ذیل برخی را عنوان کرد.

۴-۱- ابزارها و پلتفرم‌های مبتنی بر هوش مصنوعی

یکی از شناخته‌شده‌ترین ابزارهای آموزش، نرم‌افزارهای هوشمند یادگیری زبان هستند که با الگوریتم‌های یادگیری شخصی‌سازی شده، آموزش زبان را برای کودکان تسهیل می‌کنند. پلتفرم‌های تحلیلی با بهره‌گیری از تکنولوژی داده‌کاوی، انگیزه یادگیری کودکان را افزایش می‌دهند و فرصت‌هایی برای تعامل فعال ایجاد می‌کنند (فارزند فردا، ۱۴۰۳، ص ۴۵).

به عنوان نمونه، پلتفرم Scratch که توسط موسسه MIT توسعه یافته است، به کودکان کمک می‌کند تا با برنامه‌نویسی تصویری و خلاقانه، مفهوم هوش مصنوعی و الگوریتم‌های یادگیری ماشین را به صورت تعاملی یاد بگیرند و پروژه‌های خلاقانه ایجاد کنند. همچنین Google Teachable Machine ابزاری ساده و بصری است که کودکان بدون نیاز به دانش کدنویسی قادر به آموزش مدل‌های هوش مصنوعی در زمینه‌های مختلف از جمله شناسایی تصویر و صدا هستند (ایرانیان سایبر، ۱۴۰۳، ص ۵۰-۵۲؛ صالحی، ۱۴۰۴، ص ۸۷).

این ابزارها ضمن فراهم آوردن بستر یادگیری فعال، به توسعه مهارت‌های تفکر انتقادی، حل مسئله و تقویت خلاقیت کودکان کمک می‌کنند. همان‌طور که در روایات اسلامی نیز بر آموزش و رشد عقل و خرد تأکید شده است، پیامبر اکرم^{۱۱} فرموده‌اند: «**طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ**» (نهج الفصاحه، ۱۳۹۸، حدیث ۱۹۰۲ ص ۷۵)، یعنی کسب دانش بر هر مسلمانی واجب است که می‌تواند با روش‌های نوین آموزشی تقویت شود (شیخ طوسی، ۱۳۷۵، ص ۷۸).

نتیجه‌گیری

تحولات فناوری اطلاعات و به ویژه هوش مصنوعی، تأثیر قابل توجهی بر سبک‌های فرزندپروری والدین نسل جدید داشته است. این فناوری‌ها امکان ارائه آموزش‌های شخصی‌سازی شده، افزایش دسترسی کودکان به منابع متنوع آموزشی و توسعه مهارت‌های شناختی، اجتماعی و تحلیلی آنان را فراهم آورده‌اند. با این حال، همراه با این فرصت‌ها، چالش‌هایی نظیر کاهش تعاملات انسانی، تهدیدات امنیتی و حفظ حریم خصوصی، و نابرابری در دسترسی به فناوری نیز وجود دارد که نیازمند مدیریت هوشمندانه از سوی والدین، معلمان و سیاستگذاران است.

این مقاله با رویکردی چندجانبه و جامع که علاوه بر جنبه‌های علمی و فناوری، به ابعاد روان‌شناختی، آموزشی، اخلاقی و دینی نیز توجه داشته است، تفاوت و برتری خود را نسبت به پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد.

با ارائه نمونه‌های کاربردی و به کارگیری منابع دینی همچون آیات قرآن «وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» (سوره طه، آیه ۱۱۴) و کلمات معصومین^{۱۲} «**طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ**» (نهج البلاغه، ص ۲۵) این مقاله چارچوبی کامل برای تربیت کودکان متعادل، خلاق و هوشمند در عصر فناوری فراهم کرده است.

محدودیت‌ها

مقاله حاضر محدودیت‌هایی نیز دارد که باید مورد توجه قرار گیرند. ابتدا محدودیت‌های تحقیق است که ناشی از نوپا بودن مطالعات جامع در زمینه تأثیر هوش مصنوعی بر سبک‌های فرزندپروری است که هنوز داده‌های بلندمدت و گسترده کافی درباره اثرات واقعی در دسترس نیست. همچنین تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی کشورهای مختلف در پذیرش و استفاده از فناوری‌های هوشمند می‌تواند نتایج مطالعه را محدود کند.

پیشنهادهای پژوهشی

برای پژوهش در زمینه هوش مصنوعی و فناوری های نوین موارد زیر پیشنهاد می شود:

۱. تحلیل عمیق تأثیرات بلندمدت هوش مصنوعی بر رشد عاطفی و اجتماعی کودکان.
۲. پژوهش در ارتباط با نحوه استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی و تقویت مهارت های عاطفی - اجتماعی.
۳. مقایسه و تحلیل مدل های آموزش مبتنی بر هوش مصنوعی در کشورهای مختلف.
۴. بررسی تجربیات موفق کشورهای پیشرو. طراحی چارچوب های اخلاقی برای طراحی، توسعه و استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی در آموزش کودکان.
۵. پژوهش درباره تعیین استانداردهای اخلاقی.

این موارد می تواند درک بهتری از چالش ها و فرصت ها فراهم آورد و به توسعه و بهینه سازی ابزارهای آموزشی هوشمند در سایر کشورها کمک نماید. همچنین از بروز سوءاستفاده های احتمالی از این فناوری جلوگیری کند و استفاده مطمئن از فناوری های نوین را تضمین نماید.

منابع

*قرآن

*نهج الفصاحه

*نهج البلاغه

- ۱- ایرانیان سایبر، نقش فناوری های نوین و چالش های آن در تربیت کودکان، مجله علمی پژوهشی، شماره ۸، ۱۴۰۳.
- ۲- جیا، ف. کاربردهای هوش مصنوعی در آموزش های شخصی سازی شده، تهران: انتشارات علمی ۱۴۰۳.
- ۳- حسین طالبزاده، مریم و همکاران، آموزش معلمان در فناوری نوین. مجله آموزش و فناوری، شماره ۱۲، ۱۴۰۳.
- ۴- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغت دهخدا. جلد ۲، تهران: انتشارات توس، ۱۳۹۰.
- ۵- رازپرش، تربیت کودکان در عصر هوش مصنوعی. نشریه تخصصی، ۱۴۰۴.
- ۶- سید رضی، نهج البلاغه، گردآوری و تصحیح محمدبن ابراهیم آیتی. تهران: انتشارات طه، ۱۳۹۸.

- ۷- سیناپرس، والدین و معلمان، همراهان در مسیر فهم هوش مصنوعی. ۱۴۰۴.
- ۸- شیخ طوسی، نهج الفصاحه و البلاغه، قم: دار الثقافه الاسلامیه، ۱۳۷۵.
- ۹- صالحی، مهدی، آموزش هوش مصنوعی به کودکان با Scratch، تهران: انتشارات فناور. ۱۴۰۴.
- ۱۰- طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، جلد ۱۸، تهران: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۲.
- ۱۱- عالیشاه، مهدی؛ حسینی، زهرا؛ کاظمی، سارا، تأثیر فناوری اطلاعات و هوش مصنوعی بر آموزش کودکان، پژوهش‌های تربیتی، دوره ۱۴، شماره ۳، ۱۳۹۸.
- ۱۲- علیشاهی، فاطمه؛ احمد حیدری، بهزاد؛ حسینی خواه، حمید؛ لک زایی، فاطمه؛ چاری، مرضیه، کاربرد هوش مصنوعی در آموزش دوره ابتدایی. تهران: انتشارات ارسطو، ۱۴۰۳.
- ۱۳- فارزند فردا، مزایا و چالش‌های هوش مصنوعی در نظام آموزش کودکان. نشریه فناوری آموزشی، شماره ۱۲، ۱۴۰۳.
- ۱۴- کاشفی، علی، تعادل میان فناوری و رشد اجتماعی کودکان. مجله روانشناسی تربیتی، شماره ۱۲، ۲۰۲۵.
- ۱۵- کنکور کامپیوتر، هوش مصنوعی به زبان ساده برای کودکان. تهران: انتشارات کنکور کامپیوتر، ۲۰۲۴.
- ۱۶- کیب پری، هوش مصنوعی برای کودکان. تهران: انتشارات برکه، ۱۴۰۴.
- ۱۷- مرادی، فاطمه، کاربرد فناوری‌های دیجیتال در آموزش کودکان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۷.
- ۱۸- مفیدی نسب، سعیده، هوش مصنوعی ۱. تهران: انتشارات روشنگران راه فردا، ۱۴۰۳.
- ۱۹- مکرمی، زهرا، آموزش تعاملی با هوش مصنوعی: فرصت‌ها و چالش‌ها. فصلنامه فناوری نوین، شماره ۶، صفحات ۱۴۰۳.
- ۲۰- ملکی نیا، محمد و همکاران، نقش فناوری اطلاعات در تربیت کودکان با رویکرد هوش مصنوعی، فصلنامه پژوهشی دانشگاه تهران، ۱۴۰۳.
- ۲۱- منصورزاده، علی، چالش‌ها و فرصت‌های هوش مصنوعی در فرزندپروری، مجله فناوری و خانواده، ۲(۳)، ۱۴۰۴.
- ۲۲- مومن، علی، تأثیر فناوری‌های نوین بر ارتباط والدین و فرزندان. تهران: نشر پژوهش‌های تربیتی، ۱۴۰۳.
- ۲۳- مومن، محمد، آموزش هوش مصنوعی به کودکان. تهران: نشر علمی، ۱۴۰۳.
- ۲۴- هووشا، آموزش هوش مصنوعی برای کودکان. تهران: شرکت هووشا، ۱۴۰۴.

۲۵- یاسین رضاگاهی، مهنّاز، هوش مصنوعی در آموزش و پرورش، اولین همایش بین‌المللی هوش مصنوعی در آموزش و پرورش، روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات دینی، فرهنگی، اجتماعی و مدیریتی در هزاره سوم. تهران: سازمان سیویلیکا، ۱۴۰۴.